

Wigilia w Jurgowie. fot. Roman Petrycki – 1959

Dzisiok juz wilijo je inkso...

(Opowieść wigilijna starego górala)

Bocem drzewiej, kiej był jescce gibcokiem, jako Matka kończyła warzyć wilijnom wiecerze. Ojciec wysł z izby i pozieroł po niebie, a kie użoł piyrsom blinkającom gwiozdecke wzion ze sobą podłażniki i wraził je nad wrotami w sopie – godając: - Panie Boze i Ty, święty krzyzycku, pilnuj dobytku i odganiaj carowników, coby chudoby nie zbabrali. Bocem tyz jako za pazuchy wyjon główecke cosnoku i zakreślił na cole i w imieniu bydłatek znak krzyża. Pote se uradzoł z gowiedziom, bo podobno w wilijom bydło po ludzku godo. Mama zaś nakryła stół bielućkim obrusem, wraziła pod niego garść pachnącego sianka, coby syćkim przybocyć o stajni Betlejemskiej i Dzieciątceku złożonym na sianie. Na stół dała tyz opłatek i misecke z miodem.

(Dokończenie na str. 4)

TATRZAŃSKI ORZEŁ THE TATRA EAGLE

Issued by the Tatra Eagle Press

Co-Editors: Janina Gromada Kedron,
Dr. Thaddeus V. Gromada

Technical Editor: Henry P. Kedron

Computer Consultant: Mariusz Bargielski

Contributing Editors: Maria Pudysz-Kania

(Kraków), Dr. Anna Gąsienica-Byrcyn

(Chicago). Representative of "The Tatra

Eagle" in Podhale: Łukasz Gromada

(gromadal@poczta.onet.pl)

Address all correspondence to: J. Kedron,
31 Madison Ave., Hasbrouck Hts., NJ 07604

tgromada@mindspring.com

jkedron@gmail.com

Annual subscription rate: \$20 (US)

\$25 (foreign)

ISSN 0039-9914

© 2017 copyright by The Tatra Eagle Press

HONOROWY PATRONAT

Connecticut: DRS. ALICIA & JOHN
HARBUT; Florida: HON. BLANKA

A. ROSENSTIEL; France:

STANISŁAW LASSAK; Illinois:

JÓZEF CIKOWSKI, JANINA

GALICA, JÓZEF GIL, LEOPOLD &

ZOFIA MICHNIAK,

DR. BRONISŁAW ORAWIEC,

ANDRZEJ & MAŁGORZATA

PITON, MICHAEL RAFACZ, JAN &

ZOFIA SŁODYCZKA, STANISŁAW

& HALINA URBANIAK, KOŁO 41

WRÓBLÓWKA, ZWIĄZEK

PODHALAN W AMERYCE New

Jersey: REV. CANON J. MACIEJ

MELANIUK, MAŁGORZATA

STOPKA, HENRY & KARINA

WALENTOWICZ New York:

CHRISTOPHER JURKIEWICZ,

STANISŁAW KOPEC, TADEUSZ

PARZYGNAT, WOJCIECH

SOSNOWSKI. Pennsylvania:

DR. WŁADYSŁAW BOBAK

PATRONAT

Arizona: Jan Gacek Illinois: Franciszek

Bieleński, Marian Bryja, Stanley

Chrobak, Janina Cudzych, Anna

Domalik, Stanisław Kulawiak, Stan

Leśnicki, Franciszek Łyszczarczyk,

Józef Michniak, Stanisław Sarna,

Josephine Sularski, Tymoteusz

Solarski, Chester Tylka, Anna

Ustupska-Chyc, Anna Zalińska, Helena

Ziółkowska, Jan Żółtek Michigan: Jan

Konopka, Jan Konopka, Jr. Nevada:

Frank C. Chase New Jersey: Szymon

Sołtys, Aneta Pieróg-Sudół,

Catherine Zon

Pennsylvania: Dr. Jan Napoleon

Saykiewicz Poland:

Ks. Józef Urbaniak

Dr. Thaddeus V. Gromada ZAKOPANE, A PERENNIAL ATTRACTION

Zakopane, the gateway to the Tatra mountain region of Poland continues to be a major attraction. It is considered an obligatory destination for domestic as well as foreign tourists. Zakopane's current population is c. 28,000 but its annual visitors number around three million. What explains its enduring popularity that began in the 1880s?

The natural alpine mountain beauty surrounding Zakopane is certainly a factor, but there is something more. Maciej Krupa's recent book *Kroniki Zakopiańskie* (Zakopane Chronicles) (Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2015) provides some answers to our query in an interesting, entertaining manner. The book consists of sixty-six short anecdotes that focus on the experiences and testimony of prominent personages who visited Zakopane and some eventually made it their permanent homes from the mid-19th century to 1939. He believes that only by getting acquainted with Zakopane's legendary past one can begin to understand its appeal. It then becomes apparent that the native Tatra highlander population (górale) with their intriguing folk culture was the major attractive factor.

Polish creative and scholarly elites led by the artist, Stanisław Witkiewicz who initially came to Zakopane to improve their health by "open mountain air treatment" discovered an impressive highlander folk culture. It was considered an invaluable source of old Polish (staropolskie) heritage unspoiled by foreign influences with the potential of enriching Polish high culture. Krupa suggests that 1886 was a crucial year since it was in that year that both Stanisław Witkiewicz and Władysław Matlakowski initiated an interaction between Tatra folk culture and Polish high culture which made Zakopane a unique hybrid cultural center. By the end of the 19th century Zakopane had become an important center of Polish national culture (centrum polszczyzny), an inspirational meeting place for Polish creative and scholarly elites from the three partitioned areas. Some would even call Zakopane "Tatrzańskie Athens" (The Tatra Athens).

The book contains a myriad testimonials and examples of Zakopane's powerful attraction but only a few will be briefly discussed. The internationally famed actress, Helena Modrzejewska (Modjeska) was a great fan of Zakopane. As early as 1867 she spent her first summer vacation there. When in 1871 she vacationed in the Swiss Alps, she wrote to her friend, "It is beautiful here, but I prefer Zakopane; next year I will definitely go to Zakopane. It is boring here among the Germans and old English women. It is better to be among the 'górale'". In 1879 after spending three years dazzling audiences in America, she told her husband that she was tired of the world and "must now flee to Zakopane to live and work quietly like a mouse". Finally, in 1884 she decided to build her own house in

Zakopane, where she often hosted her celebrity friends, e.g. Ignacy Jan Paderewski, Dr. Tytus Chałubiński and Tatra highlanders like the legendary fiddler Bartuś Obrochta.

Artur Rubinstein, the famed pianist, reminiscing about his early 20th century concerts in Zakopane, wrote, "There is something magical about the very name, Zakopane. It brings back so many emotions, so many artistic elations and depressions. How many dreams which later became realities. Yes, this place became a stage for a new shift in my life; a leap into the unknown." For Karol Szymanowski, the second greatest Polish composer since Chopin, his villa Atma in Zakopane was his second real home, first being his family estate in Tymoszwówka. During his okres podhalański (Podhale period) 1930-1935 he was inspired by Tatra folk music and effectively utilized it in his compositions such as the folk ballet "Harnasie", The Violin Concerto #2, Symphony Concertante, etc. In addition, Zakopane was the place where he met friends: violinist, Paweł Kochański, poets Jan Lechoń, Kazimierz Wierzyński, Julian Tuwim, pianist Artur Rubinstein, etc. Stanisław Ignacy Witkiewicz known as Witkacy, the son of Stanisław Witkiewicz wrote that "Zakopane for weak people is practically suicidal, like a meeting with a truly demonic woman. But, for the genuine titans of the spirit, it is a place where one's being is condensed, where new horizons open up for artistic, creative, social and scientific work; where new forms and new values are built". His boyhood friend, Bronisław Malinowski, a world-famous anthropologist, who in 1942 became the first President of the Polish Institute of Arts & Sciences of America, rhapsodized at one point: "I long for Zakopane and mountains around it. It is the only place where I feel very good." Witold Gombrowicz, the eminent author saw Zakopane as an indispensable place to make contacts with literary people. His last important novel *Kosmos* published in 1965 takes place in Zakopane and Dolina Kościeliska (Kościeliska Valley).

Even a foreigner, the great English author, Gilbert Keith Chesterton, who made the obligatory pilgrimage to Zakopane in 1927 was able to perceive Zakopane's powerful attraction. To him it was its "exoticism and charm". Perhaps, the highest accolade came from the artist Rafał Malczewski, the famous son of and even more famous father, Jacek Malczewski, Poland's iconic painter. When the war broke out in 1939 he managed to flee from Poland and ultimately found haven in Canada, where he continued his artistic career with great success. He also visited the United States from time to time. In fact, he came to Passaic, NJ in the 1950s to see my father's Jan Gromada Polish Tatra Highlanders Music and Dance group in a performance. Rafał Malczewski wrote a book about his pre-war experiences in Zakopane which was published in 1960. It was titled "Pępek Świata", literally "Navel of the World" but often translated as "Hub of the Universe". It may be a slight exaggeration but Malczewski's objective book was not only filled with laudations but also critiques of certain aspects of interwar Zakopane life.

(continued on page 8)

Uczestnicy Festiwalu „Tradycja na codzień”

IMPREZY W DOMU PODHALAN JAK SIĘ PATRZY

W tym roku XXXV Jubileuszowy Festiwal „Na góralską nutę” był wyjątkowo uroczysty: nie zabrakło atrakcji a atmosfera była niesamowita. Obszerne i bardzo ciekawe podsumowanie tej imprezy opisała w „Dzienniku Związkowym” Jola Plesiewicz, które drukujemy poniżej:

Na 35. Dorocznym festiwalu „Na góralską nutę” podczas dwudniowej imprezy wystąpiło prawie tysiąc uczestników z 29 zespołów. Oprócz grup z Polski były zespoły etniczne z Tajlandii, Węgier, Meksyku i Grecji. Festiwalowa gala była okazją do uhonorowania najlepszych tancerzy góralskimi Oskarami.

Festiwal ten odbył się 11 i 12 listopada w chicagowskim Domu Podhalan. Zdzisław Doruła, wiceprezes ZPPA ds. Kultury, witając gości, mówił - Góralski festiwal to wielkie wydarzenie. Syćka pokazują skąd są ich korzenie.

Uroczystego otwarcia jubileuszowego festiwalu dokonał gość Józef Cikowski. Powitał przybyłych na festiwal gości z Polski, Kanady, New Jersey, Detroit, Chicago, a także zarząd ZPPA i muzykantów. – Bedziemy sie fajnie bawić przez te dwa dni i na pewno każdy będzie zadowolony, bo w tym roku mamy bardzo obfity program. (...) Nigdy taki nie było, jak w tym roku mamy – powiedział prezes Cikowski. To prawda, bo na scenie Domu Podhalan wystąpiło prawie tysiąc uczestników z 29 zespołów. Oprócz lokalnych zespołów góralskich zaprezentowali się goście z Polski, zespoły Polaniorze z Kościeliska i Watra z Czarnego Dunajca.

Podczas prezentacji Królowej ZPPA – Karoliny Nowobielskiej i Zbójnika Roku – Krystiana Nowaka gościnnie zatańczyły z nimi: nośwarniyo górolecka z Białego Dunajca i najlepiej tonecnicza – Katarzyna Miętus ze Starego Bystrgo.

W festiwalu uczestniczyły zespoły o 36-letnim dorobku – Harnasie i Mali Harnasie działające przy Związku Podhalan w Kanadzie. Z bardzo ciepłym przyjęciem góralskiej publiczności

spotkał się występ Wesołego Ludu, reprezentacyjnego zespołu Zjednoczenia Polskiego Rzymsko-Katolickiego w Ameryce. Po raz pierwszy na festiwalu „Na góralską nutę” wystąpiły zespoły etniczne z Grecji, Węgier i Tajlandii, natomiast Meksykanie po raz dwudziesty dziewiąty. W spektakularnym pokazie szybkiego tańca kalamatiano wspólnie z Grekami wystąpili prezes Cikowski i członkowie Zarządu ZPPA.

Po każdym festiwalowym występie zespołu, w którym tańczyły najlepsze pary – wyłonione trzy tygodnie wcześniej podczas konkursu – laureaci otrzymali góralskie Oskary, natomiast pozostali uczestnicy konkursu zostali wyróżnienie dyplomami. Zdobyć I, II i III miejsca w konkursie par tanecznych odpowiadało otrzymaniu podczas festiwalowej gali złotego, srebrnego bądź brązowego góralskiego Oskara. Organizatorem festiwalu „Na góralską nutę” był Komitet Imprez przy Zarządzie Głównym, którego pracę koordynował Zdzisław Doruła, wiceprezes ZPPA ds. Kultury. Mówił on o ogromnym sukcesie festiwalu i jego zadaniach z dumą i nadzieją: - Celem festiwalu jest promowanie góralskiego folkloru i stylu życia, a także prezentacja osiągnięć Związku Podhalan, np. poprzez sukcesy działających przy związku zespołów. Oprócz tego poprzez zaproszenie na festiwal innych zespołów chcemy pokazać, że jesteśmy otwarci na współpracę i chcemy również iść w ich środowisko.

Prowadzącymi 35. Jubileuszowy festiwal „Na góralską nutę” byli: Karolina Walkosz-Strzelec i Zdzisław Miernicki, którzy „za prowadzenie imprez w chałupie góralskiej od 22 lat” otrzymali specjalne wyróżnienie. Po oskarowych emocjach uczestników festiwalu zaproszono na zabawę taneczną przy muzyce zespołu Siekawica i kapeli góralskiej.

Jola Plesiewicz, „Dziennik Związkowy”

Naszym zdaniem, ten II Festiwal „Tradycja na codzień”, dowodzi, że folklor góralski jest wciąż żywy nie tylko na Podhalu ba, nawet daleko od Podhala w okolicach Chicago. Dzięki zabiegom członków Koła nr. 66 pod kierownictwem Prezesa Stanisława Samy można było w dn. 10 grudnia obejrzeć w Domu Podhalan m.in. cały szereg przykładów tradycji rzemieślniczej oraz twórczości ludowej wykonanych na ziemi amerykańskiej. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że ponad 20 rzemieślników i artystów prezentowało swoje rzemiosło i rękodzieła. Piękna to sprawa bo tradycja cenniejsza jest jak złoto. Głęboko wierzymy, że inicjatywa ta dalej będzie trwała i będzie eksponowana nie tylko wśród rodaków ale również wśród ogólnej publiczności amerykańskiej. Duże brawa i gratulacje należą się organizatorom jak i wspaniałym uczestnikom, miłośnikom naszej bogatej twórczości ludowej Podhala.

XXXV Sejm ZPPA uczcił 70 rocznicę istnienia „Tatrzańskiego Orla”

Poniżej cytujemy list z 4 września b.r. od redakcji „Tatrzańskiego Orla” do Prezesa ZPPA Józefa Cikowskiego:

Szanowny Panie Prezesie,

Jesteśmy wdzięczni za otrzymane wyróżnienie z okazji 70-lecia „Tatrzańskiego Orla” umieszczone na pięknej plakiecie ozdobionej odznakami ZPPA. Przyznanie nam wyróżnienia musi rodzić satysfakcję. W tym wypadku satysfakcja jest spotęgowana faktem, że otrzymujemy to wyróżnienie od Związku Podhalan w Północnej Ameryce. Serdecznie dziękujemy.

Z wyrazami szacunku, dr Tadeusz Gromada, Janina Gromada-Kedroń, Współredaktorzy.

Dzisiok juz wiljo je inkso...

(Dokończenie ze str. 1)

Syćka my cekali na Ojca. Kie wloz do izby poklonił sie śtyrem kątom, pokwolił Pana Boga. Syćka odpowiedzieli wroz: Na wieki wieków, amen. Położył na stole garść owsa i wraził za odrzwia podłaznik. Wzion ze stołu opłatek i składoł syćkim zycenia, łamiąc się z każdym, macając go w miodzie.

Po tej uroczystej kwili, kieśmy sie juz nazycyli, wyboškali, zasiedlimy do stoła. Matuś nalała do misek świątecznego borscu z fasolom. Syćkaśmy jedli bez godanio ino mały Franuś braciszek krzycoł, kieby mu dać klusecek ze śliwkami, ze nie wce borscu. Siostra Jadwisia mu pado, ze klusecki bedom pote, ale mu nie przegadała. Była i kapusta z grzybami, grochem. Pstrąg smażony, kompot z jabłek i śliwek. Barz dobre jedzonko. Kieśmy skończyli wilijom wiececzerze ojciec urocyście pedzioł: - Panie Boze, dzięki ci składowy za obfite dary i pytomy barz piyknie, cobys nom nowy nagodził. Syćka odpowiedzieli: - Wiera hej! Dej tyz Panie Boze, dej!

Pote przysła najpiykniejsza kwila zapolenio świecek na zielonej jedlicce, co ją wyzdajały Jadwisia z Marysią. Kie sie zajorzyły świecki, zaczęlimy śpiewać kolędy i pastorałki. Jadwisia wychodziła przed chałpe, cy juz slychno scekanie psa z wtorej strony, stamtela miał przyjść podłaznik. Ustawiały tyz z Marysią buty i kyrpce od stołu do progu. Wtorej but przekroczył próg pierwiej ta sie miała wydać w Nowym Roku. Zaońskiego roku Kaśce od Młynarza wróżba sie spełniła. Koło północy syćkaśmy pošli na Pasterke, W chałpie ostała ino babka, co jej było juz na dziewięćdziesiąty krzyzyk z małym Franusiem, wtoremu sie śniły klusecki ze śliwkami.

Dzisiok juz wilijo je inkso. Inkse jodelko, zwycaje. Pastorałek juz małowto bocy, zatraciły sie, w zaćmie minionego casu.

Zapisał w 1991r. Bogdan Weron

Władysław Orkan

ZŁA ZIMA

Zazwyczaj zima w górach daje się ludziom i zwierzyńie we znaki. Lecz takiej zimy, jak w tym czasie, o którym ninie mówimy, nastala, nie pamiętali najstarsi gazdowie. Była to w całem tego znaczeniu zła zima. Spadł odrazu śnieg wielki i syał przez dni następne bez przerwy tak, iż widziało się: wszystko w śnieżnym pograży zatopie. Zaczem przysła zawierucha, jęło dać śniegiem leącym i spadłym. Jedna biel wirująca podniosła się od ziemi do nieba.

Trwała ta zamieć dni kilka, a gdy się w końcu uciszyło i rozjaśniło nieco, przedstawił się zdumionym oczom świat przeinaczony. Gdzie były poprzód dolinki, tam wzgórzka białe; płotów ani śladu; koło ścian szańce; sięgające strzechy; każdy pień w sadzie odućty naokół, a drzewa o pół skrócone; śniegu wzwzż do paru metrów.

Od izb do stajen, by się dostać, rozkopy musiano czynić. Toż samo i do studzien. Z osiedla do osiedla śladów nie uświadczył. Ani gadki, by się kto mógł przez te białą topieł przekopać. Do tego mróz siarczysty chwycił. Zamknęło ludzi w domach.

Pactwo przeniosło się w niższe okolice, by łatwiej jakie pożywienie znaleźć, a wierne górom trz nadle i sikorki cisnęły się do stodół i sieni.

Zwierzyńie leśnej ani slychu. Zając gdzieś w szczelinie zasy pod jałowcem znalazł przygodną schronę. Wiewiórki tkwiły w swych mchowych pościelach, futerkami osonów nakryte. Kuna też nie wychylała się z zaarendowanego wiewiórczego gniazda, w czarny swój mufek po oczy lściące schowana. Lis zaszył się głęboko w jamę, kontentując się dogryzaniem pozostawionych z lepszych czasów kości.. Borsuk w martwotę zapadł w swojej norze, tłumtością własną sycony.

Sarny, które zima, raptownie zwalona, zastała w górnych uboczach, nie mogły już z powodu zasp niebywałych dostać się w niższe, mniej srogie rejony i skazane były na przetrwanie, aż się odwilż przystępna uczyni. Gdzie je czas okrutny zapadł, tam trwały. Pojedynką lub w zbitych

gromadkach stały koło pni pod strzechą konarów, oszukując głód zmarzliną mchu, korą z drzew i czem mogły.

Tak pod schroną rozłożystej jodły na skraju pochyłej polanki skupiło się stadko małe: rogacz i trzy siutki, z tych jedna małżonka rogacza i dwie ich rocze latochole. Odućty naokół. Zamknięta ściana śniegu widziała się ścianą studni, na której dnie się znalazły.

Zrazu nie było nic. Odgrzebywały ratkami śnieg, z pod ścieli zamarzłej dostawały resztki jesiennej trawy, płatki mchu, igliwie cetyny, a nadzieja tkwiła jeszcze w ich siłach.

Lecz mijał dzień po dniu, a znikąd żadnej odmiany, ba, coraz zimniej i głód dopiekał mogły z dna dobyć, spożyły, została jedno ziemia szczera, na kość przez parę nocy zmarzła. Tedy, gdy głód dopiekał, poczęły ogryzać splekaną korę z pnia jodły. A gdy wewnątrz paliło pragnieniem, jadły śnieg, który ogień gasił.

W czasie długich, mroźnych nocy tuliły się do siebie i grzejąc się swem ciepłem, trwały w pół-śnie, pół-jawie.

Przyszły dni cięższe. Kory już na pniu nie stało. Głód poczał słabić je w nogach. Najmłodsza siutka osunęła się na ziemię, a dwie pozostałe zwróciły oczy, pytaniem błagalne, na rogacza, na opiekuna jedynego. Sarn pojął tę ich prośbę i sam zauważył, że to już ostateczny kres. Trza znaleźć jakąś radę. Gdyby do lasu młodego nadół się przedostać, łatwiej dałoby się przetrwać. Gałęzie tam, nisko zwisające, cetyna młoda, pachnąca... – tam siutki swe przewidzie. Naprzód musi tor zrobić swą piersią.

Rzucił się w ścianę śniegu, lecz oziółł się z powrotem. Nie dając za wygraną, oczyma siutek zachęcony, powtórzył próbę raz drugi i trzeci. Za czwartym razem ugrzązł w zaspie i całego wysiłku musiał użyć, by się wydobyć z powrotem. O przedostaniu się dalej ani mowy. Spuścił głowę ku ziemi na znak swej beznadzie.

Minęło srogiej niedoli dni parę. Mróz się wzmagał. Osłabłe stadko już tylko śniegiem, skubanym zrzadka, zastaniało straszny docisk głodu. Coraz dłużej opierały się ścięzale główki wzajemnie na szyjach, coraz smutniej patrzyły na siebie głębokie studzienki ócz. Fatum bliskiego jońca zawisło nad stadkiem onem. Minęło znów dni kilka bez odmiany. Wreszcie nadszedł dzień, gdy najmłodsza ze siutek, kiedy tamte powstały, już nie dźwignęła główki. Zbliżyła się ku niej matka i poczęła ją trącać lekko nóżką. Poczem zrozumiawszy, oczy rozpaczne obróciła na ojca rogacza. I druga córka nań spojrziała, a w oczach jej był lęk i nieme wołanie o ratunek.

Ryknął sarn, jakby w serce strzałą ugodzony i rozpaczą pchnięty, runął w zaspę. Utonął zaraz, lecz nie dał się pograżyć. Poczał podwajać skoki i parł piersią, rozgarniał sobą puszysty śnieg, co chwila weń zapadając i wyciskając się przemocą wgóre.

Chciał masę śnieżną wziąć pod siebie, czynił wysiłki szalone, by się nad nią wydostać, lecz wielka masa puszysta wciągała go, jak woda. Poczał nareszcie płynąć...

Niósł rosochatą głowę, jak mógł najwyżej, a nogami przebiegał, prul zasy py rozpaczną zaiste siłą.

W pewnym momencie obrócił głowę za siebie. Uczynił już tor spory od jodły... Obaczył swoje dwie siutki, jak się zabrały za nim, lecz osłabłe, ustały wnet i musiały się cofnąć.

Przetonuje im drogę podwójnie: wróci po nie. Pewny zwycięstwa, poczał płynąć przez polankę dalej. Lecz opór był nadmierny. Długie godziny uszły, nim dobrnął na środek.

Odpoczał moment i znów ruszył naprzód. Natrafiał na Głęby, w których nogi dna nie dostawały, osuwał się, a oczy śnieg mu zasypywał. Parskał tedy, wyrzucał sobą wgóre, brał pod się puszyste fale i płynął, płynął, płynął.

Na tem białem jeziorze polanki zdawał się, jak łódź łyskliwa, za którą szlak długi sinieje. Już przepłynął część większą, już, już skraj leśny niedaleko... zwycięstwo...

Znowu zapadł na głębi, śnieg na oczach. Czyni wysiłki okrutne, lecz nie może opanować chłonej go, sypkiej, białej masy. Siły, rozpaczą zdobyte, wyczerpały się w przemece.

Próbuje wrócić: na nic. Masa ciężąca nie puszcza, pęta nogi, całe ciało zeslabie w kleszcze zimne zagarnia. Ostatkiem jeszcze sił wyrzucił głowę w górę i – znieruchomiał w zaspie.

Na drugi dzień ślad już przetoru nie ostał: wyrównało go nocą. Wspaniałe jeno rogi rosochate, uniesione ponad śnieg, świadczyły, gdzie ustał wczoraj rogacz.

Gdy słońce wyszło nad polankę i szronem osypane lato-rośle rogów oświeciło, zakwitły one ogniem przedziwnym, jakoby z bajki wyjawiony, bezcenny krzew poświęcenia.

Obraz na szkle – Marta Walczak Stasiowska

Adam Pach

PODHALAŃSKA KOŁĘDA

Kalendar: Starożytni Rzymianie tym słowem nazywali pierwszy dzień miesiąca. Kołęda w Polsce w dawnych wiekach zwano okres Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Kołędami zwiemy dziś śpiewy kościelne o Bożym Narodzeniu. Oprócz określenia tych śpiewów kołędami w języku polskim istnieje także słowo pastorałka. Znaczenie jego jest trochę inne niż kołęda. Pastorałka jest to śpiew często bardzo żywy, o tekście więcej świeckim zazwyczaj ludowym, naiwny a nawet rubaszny.

Nie ma w naszych obrzędowych śpiewach ładniejszych od kołęd i pastorałek. Wglębiając się w tę sprawę stwierdzić wypada, że kołędy w Polsce rodziły się w chacie wiejskiej, wyobrażają uczucia tego ludu. Małutki Zbawiciel w stajence zbliża się na naszej ubogiej ludności. Matusia Jego myśli i boleje nad swą ubogością tak samo jak każda matka Polka. Pastuszkowie przeniesieni z naszych pastwisk grają na piszczałkach, gęślikach, itd.

Kołęda rodziła się wśród ludu, podchwytywali ją wiejscy organiści uwieczniając na nutach, aż w końcu zainteresowali się nią muzycy z prawdziwego zdarzenia. Historia kołędy i pastorałki na Podhalu nie jest nam bliżej znana. W mojej młodości słyszałem chodzących po wsiach podhalańskich po kołędzie chłopców. Jedni nosili gwiazdę, drudzy szopkę, trzeci chodzili z turoniem. Kołędy śpiewane przez nich miały w większej części góralską nutę. Niestety pod wpływem śpiewów kościelnych, jako też przy zetknięciu się z ludźmi z nizin, pastorałki te i kołędy zagubiły się i nikt już dziś ich nie śpiewa. Resztki ich słyszy się jeszcze teksty na melodii ludową.

Pon Jezus malučki, malučki nie duży. Hej, na przypiecku siedzi, fajecke se kurzy...

Bardzo chętnie powtarzają też tekst kołędy zaczynającej się od słów: *Malučki, malučki, kieby rękawicka, abo tyz, abo tyz, kawołeczek smycka.* Słowa tego tekstu rzeczywiście są góralskie, melodia jednak leży na pograniczu regionu krakowskiego.

Ponieważ region podhalański miał niegdyś piękne i oryginalne pastorałki, o słowach naiwnych w którym owce w czasie Bożego Narodzenia wymierzały karę wilkom, podając juhasom kije, aby rozciągniętego wilka na gnoju bić, nękała mnie myśl, by odtworzyć pastorałkę i kołędę podhalańską. W czasie studiów muzycznych nad folklorem góralskim udało mi się namówić prof. Jana Maklakiewicza do napisania góralskiej kołędy do której podłożyłem słowa. Po śmierci prof.

Jana Maklakiewicza przy moim udziale tworzył też szereg pastorałek i kołęd prof. Jan Pasierb Orland. Tu już nie tylko nuty krzesane z góralszczyzny zostały użyte, nawet zwykła wierchowa kołysanka zaczyna kołędę:

Uśnij Jezusicku, uśnij malusieńki. Matusia Cie tuli, a luli, a luli. Uśnij ze mi uśnij na pośród stajenki...

W okresie od 1950r. do 1959r. Powstało 8 kołęd i 3 pastorałki oparte na motywach góralskich. Sądzę, że lista kołęd nie zamknie się w tych 11 utworach i że czas przyniesie ich więcej, daj Boże piękniejszych niż dotychczas ...

M. Orłowska-Gabrys

Franciszek Łojas Kośla

PASTUSKOWIE MALI

Pastuszkowie mali, Dzieciątecko śpi. Zima tego, pocie dalej, zawierojcie drzwi.

Pastuszkowie mali, Dzieciątecko śpi. Przypotrzcie sie, jak sie śmieje. O aniołkach śni.

Pastuszkowie mali, Dzieciątecko śpi. A jak nie śpi, to za wami bez ustanku cni.

Pastuszkowie mali, Dzieciątecko śpi. Mruzy ocka, juz sie budzi, bedzie kwileł mi.

Pastuszkowie mali, Dzieciątecko śpi. Jak sie zbudzi, to zagrojecie ze dwie nutki, trzy.

Matuleńko moja, wtoz tak pieknie gro. Góralskie tu przysły dzieci, wto nos w sercu mo.

Matuleńko moja, ugościsz ich cym? U nos jest hudoba, miłość domy im...

Ks. Tadeusz Wincenciak, Honorowy Kapelan ZPPA

Na obiedzie u Papieża

(Rok 1986)

Zostałem zaproszony do Ojca Świętego na niedzielny obiad. Piszę o tym, gdyż nie jest to taka całkiem osobista i prywatna sprawa, jakby się zdawało. Papież należy do wszystkich, jest jeden i jego osoba interesuje każdego z nas. Fakt, że zaprasza on zwyczajnych, prostych ludzi, jak ja, rzuca nań piękne światło.

Ma on wysoki szacunek dla każdego człowieka, bez względu na jego stanowisko czy godność. Każdy człowiek to „obraz i podobieństwo Boże”, reszta do dodatki. Powiedziałbym nawet, że Ojciec Święty „ciągnie” raczej do szarego człowieka i z nim się czuje dobrze. Z dygnitarzami musi się uważnie, poważnie i ceremonialnie, z prostymi ludźmi trzeba prosto i serdecznie. Papież jest lojalny i wierny dawnym znajomościom i przyjaźniom. Powiedzenie: Honores mutant mores – Honory (zaszczyty) zmieniają obyczaje – nie sprawdza się na nim. Najwyższe stanowisko na świecie nic nie ujęło z jego pokory, prostoty, serca i ciepła.

Wizyta u Papieża (1993r.)

Wszystko leciało mi z ręki, w tamtą niedzielę, kiedy przyszło zaproszenie – nie jada się z Ojcem Świętym na codzień. Przed dwunastą wszedłem w Spiżowe Wrota. Gwardia szwajcarska stuknęła obcasami, jak przed kimś ważnym, sprawdzili nazwisko. „Królewskimi Schodami” szedłem na 2 piętro Pałacu Apostolskiego, w którym, pamiętamy, mieszka Papież. Ten pałacowy kompleks liczy 1,400 pokoi, sal, urzędów, galerii i kaplic, a że to była niedziela był całkiem pusty. W dni powszednie roi się tutaj od pracowników i turystów. Posyłali mnie Szwajcarzy z piętra na piętro, z jednego dziedzińca na drugi, z korytarza w korytarz, od budki strażniczej do budki, na pustych posadzkach płaskaly moje kroki. Wreszcie zjechał po mnie windą papieski sekretarz. Poczekalnia, a raczej przedsionek - jest dwóch biskupów, rozmawiamy. Wchodzi Ojciec Święty z ks. Dziwiszem, powitania, fotograf amerykański signor Philippe robi zdjęcia. Mówi mu Papież: - Teraz fotografuj, bo myśmy obaj byli wikarymi w Krakowie”. Jadalnia, Stół jest prostokątny: przy jednym jego dłuższym boku zasiada Jego Świątobliwość, przy drugim obaj biskupi i nowo mianowany, polski kardynał Andrzej M. Deskur, sekretarz przy jednym krótszym boku, ja przy drugim.

Ojciec Święty odmawia łacińską modlitwę przed posiłkiem. Papież jest pełen dobroci, prostoty i uśmiechów – mija szybko moje oszołomienie. Jada on proste potrawy, jak każdy mądry człowiek. Tamten obiad był wystawniejszy, bo niedzielny i na cześć nowego kardynała, stąd krótka mowa Ojca Świętego, odpowiedź eminencji i kielich czerwonego wina. Menu: na listkach sałaty ciekko krajane płatki szynki, potem zupa jarzynowa. Pyszna. Podano na muszli potrawkę, której nie umiem określić, bardzo apetyczna. Podaje starsza Siostra Sercanka. Cielęcina z

przystawkami jest głównym daniem. Na zakończenie kawa i deser. Ten deser to było ciasto w formie tiary, potrójnej korony papieża (czyżby dar dla Ojca Świętego) w kolorze i smaku poziomkowe.

Przy stole żywa rozmowa. Papież wygląda świeżo, ma zdrową cerę, energiczne ruchy, łatwy uśmiech, doskonałą pamięć, refleks i dowcip. Interesuje się wszystkim, lub słuchać opinii innych, jest doskonale poinformowany, ale stawia pytania. Obchodzi go też Polonia i duszpasterstwo wśród Polaków.

W pewnej chwili zadajemy mu pytanie: Skąd Wasza Świątobliwość bierze siły, żeby udźwignąć ogromny ciężar urzędu papieskiego? Odpowiada: - Komu Bóg daje zadanie, daje mu też siły. A potem uderzając lekko stół dłonią dodaje: „Ten stół mi pomaga”. Przy stole, w gronie bliskich, prywatnie, w mieszkaniu może on odetchnąć, odprężyć się, nie śledzony tysiącami oczu i soczewek aparatów fotograficznych, mówić ojczystym językiem, a nie obcymi, być na chwilę u siebie. Niestrudzony Pasterz o godz. 2 powie: No, na nas czas. Jedziemy do parafii św. Franciszka. Znow nabożeństwa, kazanie, rozmowy, ludzie. Daj Boże siły Ojcu Świętemu.

Pożegnanie.

Wracam, najpierw windą, potem korytarzami, schodami i znow dziedzińcami, od Szwajcara do Szwajcara, ostatni salutuje i znow jestem zwyczajnym człowiekiem. Ale tamtego obiadu i tamtego dnia nie zapomnę.

„Tatrzański Orzeł”, Vol. 39, No. 1

Odszedł od nas...

Z głębokim smutkiem i żalem zawiadamiamy, że w dn. 8 listopada b.r. zmarł po krótkiej chorobie **Henryk Kedroń**, serdeczny człowiek wielkiego serca, pełnego życzliwości i zrozumienia dla otaczającego Jego świata. Był ogromnie zasłużonym dla „Tatrzańskiego Orła” od samego jego powstania w zakresie spraw technicznych. Ponad to, ten rodowity nowojorczyk, weteran II wojny światowej, był członkiem zespołu muzyki i tańca kierowanego przez Jana W. Gromady jak i długoletnim członkiem zarządu Stowarzyszenia Tatrzańskich Górali w Passaic.

Henryk Kedroń był osobą niezwykle, wszechstronnie uzdolnioną, interesującą się wieloma dziedzinami. Przez wiele lat pracował jako zasłużony specjalista w dziedzinie budowania różnych instrumentów naukowych, jak n.p. akcelerometry, sejsmometry, teleskopy m.in. Hubble Space Telescope. W muzeum Smithsonian Institution w Waszyngtonie można obejrzeć ponad sto eksponatów konserwatorskich wykonanych przez Niego. Wreszcie przez ostatnie lata pracy był cenionym i lubianym nauczycielem młodzieży w Northern Highlands Regional H.S. w Allendale, NJ, z którą dzielił się swoją wiedzą, umiejętnością i doświadczeniem. **Będzie nam Go brakowało!**

Henryk Kedroń z przyszlą żoną Janiną wiele lat temu. To „górszczyzna” i praca nad „Tatrzańskim Orłem” przybliżyły ich do siebie.

Dr Tadeusz Gromada

Rodzina Gromadów w Ameryce: wartości i misja

(Fragment odczytu wygłoszonego na V Kongresie Tow. Polskich Naukowych w Świecie, 17/10/2017 w PAU w Krakowie na zaproszenie Polskiej Akademii Umiejętności.)

Swoją opowieść o rodzinie Gromadów chciałbym rozpocząć od kluczowej prawdy, a mianowicie od tego, iż jest to rodzina góralska. Dla nas Górali rodzina jest najwyższym dobrem. Jak to Górale godajom: „moja rodzina to jest moim bogactwem”. Ta rodzina to dla nas świętość, fundament.

Kim jesteśmy, my Górale? Nie lubimy się kwolić, ale jest to świątynia prawdy według naszego mędroła, ś.p. Ks. Profesora Tischnera, że na początku byli górale i oni byli piyrnymi „filozofami” ino udawali greków. Trudno ustalić kiedy akuratnie góralski lud osiedlił się na Podhalu, pod Tatrami. Wiadomo natomiast kiedy ród Gromadów przybył na Podhale, ponieważ zachowały się dokumenty na ten temat. (Józef Bubak, NAZWISKA LUDNOŚCI DAWNEGO STAROSTWA NOWOTARSKIEGO, Kraków, 1970.) W świetle tych dokumentów stało się to około 400 lat temu, kiedy to początkiem 17 wieku nasi przodkowie znaleźli się w wiosce Skrzypne, pod koniec 17 wieku w Zakopanem, a początkiem 18 wieku w Zubsuchem (dzisiaj Ząb), gdzie się urodził końcem 19 wieku mój dziadek Jan Gromada, z zawodu cieśla. Dzisiaj Gromadzi żyją w Chochołowie i w Ostrowsku.

Dziadek przetał emigracyjne szlaki, bo jeszcze przed pierwszą wojną światową był w Ameryce dwa razy. Mój ojciec, Jan Władysław Gromada, poczęty w Zubsuchem, urodził się w Ostrowsku, skąd pochodziła babcia Maria Luberda, początkiem 20 wieku w roku 1905. Był najstarszy z ósemki rodzeństwa. Przybył do Stanów Zjednoczonych z wolnej Polski w 1927 roku zabierając ze sobą strój góralski i gęśle (skrzypce) w ślad za narzeczoną Anielą Pudysz z Gronkowa, moją mamą, którą rok wcześniej do Ameryki ściągnęła rodzina. Końcem 1929 roku przyszedłem na ten świat ja, Tadeusz, a blisko dwa lata później siostra Janina. Więc nie urodziliśmy się na Podhalu, lecz w przemysłowym mieście Passaic w stanie New Jersey, blisko Nowego Jorku. To wielka szkoda, ale mogę Was zapewnić, że rodzice przekazali nam góralską duszę.

Jan Gromada był góralskim artystą – grał na skrzypcach, muzykował po weselach, tańczył, śpiewał po góralsku i nawet wyczuł się krawiectwa góralskiego, Zarażony już był Orkanowskim „Ruchem Podhalańskim”. Nic więc dziwnego, że w 1929r. licząc zaledwie 24 lat wziął czynny udział w tworzeniu pierwszej organizacji podhalańskiej na wschodnim wybrzeżu w New Jersey w pobliżu Nowego Jorku. Kilka lat później został prezesem Stowarzyszenia Tatrzzańskich Górali. Tym samym rozpoczął się okres rozkwitu góralszczyzny w Passaic NJ i w północno wschodniej części Stanów Zjednoczonych, który trwał nieprzerwanie pół wieku do lat 80 tych ubiegłego wieku. Udało się mojemu ojcowi stworzyć drugie po środowisku chicagowskim najżywniejsze ognisko podhalańskie w Ameryce. Prof. dr Julian Dobrowolski, pisząc z Chicago, tak ocenił działalność Jana Gromady. „Jego twórczy rzetelny wysiłek graniczący najczęściej z samozaparciem, jego pionierska robota sprawiły, że Stowarzyszenie Tatrzzańskich Górali stało się sercem i mózgiem Amerykańskiego Podhala”.

To on prowadził słynny zespół Góralskiej Muzyki i Tańca, który występował kilkaset razy w wielu stanach od Nowej Anglii (Massachusetts) aż po Waszyngton nie tylko w różnych imprezach polonijnych m.in. na rocznych Balach Fundacji Kościuszkowskiej w Hotelu Waldorf Astoria ale i na imprezach amerykańskich jak n.p. na

Międzynarodowym Festiwalu w Lewisohn Stadium w Nowym Jorku w 1938r, na Wystawach Światowych w Nowym Jorku w 1939-40 i 1964; w Madison Square Garden, Manhattan Center, w Garden State Arts Center i co szczególnie ważne na uroczystościach na 200 lecie Stanów Zjednoczonych (Bicentennial) w 1976r. w Waszyngtonie. Występ ten transmitowała telewizja ogólnonarodowa – oglądalność ponad 100 milionów widzów. Oczywiście grupa występowała również na uniwersytetach amerykańskich, Cosmopolitan Club, International School of Art, etc. poprzedzany czasami wykładem i wystawą. Gromada także zorganizował przeszło 50 imprez teatralno-widowiskowych, który spotkały się z wielkim uznaniem wśród Polonii i powojennej elity emigracyjnej z Nowego Jorku (m.in. Jan Lechoń, gen. Rudolf Dreszer z rodziną, Rafał Malczewski, pianistka Helena Morsztyn, Aleksander Janta, Oskar Halecki, baletmistrz Jan Ciepliński.).

Od początku swojej działalności Jan Gromada miał oparcie w najbliższej rodzinie, która aktywnie wspierała jego dzieło, czyli żona, syn, synowa, córka i zięć. Wszyscy tańczyli, śpiewali, grali po góralsku. Po latach dołączyły wnuki, dzieci Tadeusza. Mój Ojciec nie chciał się zamknąć w polonijnym getcie i świadomie przenikał na grunt amerykański. Dbał o to, aby występować w prestiżowych miejscach, budując pozytywny wizerunek Polski. Mówił „lepiej stracić z mądrym niż zarobić z głupim”. Był przekonany, że trzeba uczestniczyć w dwóch kulturach: w amerykańskiej gdzie żyjemy i w polskiej, z której pochodzimy. Jego góralskie występy docierały do publiczności amerykańskiej, a czasem i do programów telewizyjnych, o czym już wspominałem. Był to wielki sukces w rozpowszechnianiu polskiej kultury. Ojciec wykonał ten tytaniczny wysiłek bez żadnych zapomóg i subwencji, mając ogromną satysfakcję, że wzbogaca kulturę amerykańską o polski element.

Rodzina Gromadów podjęła się ponadto zadania które normalnie przerasta siły jednej rodziny i wymaga ogromnego samozaparcia i determinacji. Otóż od 1947r. do dnia dzisiejszego ukazuje się regularnie kwartalnik myśli podhalańskiej „Tatrzański Orzeł/The Tatra Eagle” redagowany przez syna Tadeusza i córkę Janinę Gromadę-Kedrońa a administrowany i rozpowszechniany w świecie aż do śmierci w 1996r. przez Jana W. Gromadę. Czasopismo pełniło rolę nieoficjalnego organu Związku Podhalan w Ameryce. Prof. Anna Brzozowska-Krajka nazwała „Tatrzańskiego Orła” „kuźnię myśli góralskiej” a Włodzimierz Wnuk, literat i publicysta z Zakopanego, spokrewniony z rodem Sabaly wyraził się tak o tej gazecie: „Tatrzański Orzeł” stał się i naszym pismem. Kto mógł przewidzieć, że przyjdzie taki czas, że Orzeł Tatrzański posybuje nie z Tatr do Ameryki, lecz z Ameryki ku Tatr”.

W 1980r. Rodzina Gromadów z New Jersey stała się przedmiotem filmu edukacyjnego, wyprodukowanego przez Anti-Defamation League, organizację żydowską o zasięgu światowym. Tytuł filmu: „Rodzina Gromadów – trzy generacje polskiej rodziny i ich przeżycia w zmieniającej się Ameryce.” Stanowił on pierwszą część cyklu, która obejmuje filmy o życiu ważniejszych grup etnicznych w Ameryce. Film ten prezentuje więc etniczne środowisko całej Polonii amerykańskiej, będąc szacownym wyróżnieniem dla Polaków a przede wszystkim wszystkich Podhalan. Naturalnie, mój Ojciec był i pozostanie wzorem dla mnie do naśladowania. Wykazał prawdziwy hart ducha i rzadko spotykany upór. Był wizjonerem, który realizował swój plan z wielką pasją. Jego pasja inspirowała mnie po dziś dzień.

(Milo nam zawiadomić naszych czytelników, że prof. dr Tadeusz Gromada został wybrany członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności (PAU) w Krakowie. Wybór dokonał Zgromadzenie ogólne PAU.)

„Śmich kozdego do śmichu przyśmieli...”

Muzykowanie rodzinnej kapeli Gromadów w Ostrowsku
„Przyśli my tu do was z muzyką”. mal. Marian Gromada

„Na początku wsędy byli górole, a dopiero pote porobiyli sie Turcy i Żydzi. (...) Grecy to nie byli Grecy, ino górole, co udawali „greka”. Bo na początku nie było Greków, ino wsędy byli górole.” – Tak zaczyna swoją opowieść ks. Prof. Józef Tischner w „Historii filozofii po góralsku”.

Trudno więc się dziwić, że góralskie rody są taaaakie stare.

Zesło sie przy okowitce trzek hrubek gazdów: Jyndrzej, Francisek i Wojciech. Po wtorymsik kielusecku pocyni rozprawiać to swoik rodach. Piyrsy sie odezwół Jyndrzej:

- Ej, wyicie chłopcy, to wom powiyim, ze ten mój ród jest je strasznie stary. Kie Sobieski pod Wiedniym przeganiół Turków, wte mój pradziód tam juz był, ne i wiecorami, jako ze zimno było, do watry dokładoł, coby sie Król Jegomość mogli przy niyj ogrzoć, a i napić tureckiej kawy, co jom pradziaduś piyknie nauczył sie rychtować.

- Ej, wiera tyz to, stary was ród Jyndrzej.

Dalyj se do sie zdrórkajom, jaz naroz ozwół sie Francisek.

- Tak to wej chłopcy wom powiyim, co mi sie zdaje: mój ród musi jest jesce starszy. Wyicie fto to Noe? Kie on budował se arke z drzewa, zeby jakosik tyn potop, ne wyicie co go Pon Bócek na ludzi zesłał, za grzychy, przeżyć, wte mój pradziód juz tam był. Ne i tymu Noemu tom łódecke wyrzykował sykownom i siylnom, ze hej.

- Ej Boze, Boze, ozwały sie gazdy, po prowadzie stary tyz to ród. I dalyj se do sie przepijajom. Jaze na końcu odezwół sie Wojciech.

- Je chłopcy, to wom ino powiyim, ze wasze rody barz stare, ale nie gniywójcie sie – mój ród jest je nojstarszy. Kie Pon Bozek stworzył świat i pedziół „Niek sie stanie Światło”, to mój pradziaduś juz tam miał syćkie kable ozciongnione. Haj!

Przesłał do Redakcji Marian Gromada

„Śmich raduje i zdrowiu hasnuje.”

- Kiedyżeście sie urodzili? – pyta sędzia Wojtka.

- Ano, było to kiejsi śtyrdzieści albo pięćdziesiąt roków temu, jak jesce moja niebożycka matka żyła – odrzekł Wojtek.

- Cemu tak Kuba pijes?

- Tymu coby roboka zaloć. - A cyś go jus kiedy zaloć? - Heba nie, bo sie jus bestyjo nauczyła pływać.

- E, kas ci sie Jasiek tak ta cuha zbłocila?

- Dyć wcora wiecór kiedyk sed z karcmy du domu, wpadła mi do fose. – Toć cemu ześ jej dobrze nie trzymoć? – E dyć jek jom miół na sobie.

Jędreć był starym kawalerem, ale miół znajomom wdowie, to se do niej juz kilka roków zachodził.

- Cemus sie śniom nie zynis? – pyto sie go Józek. – Dyć jo by sie śniom był jus downo ozynił, alek se pomyśloł, kas bede wiecorami chodził – odrzekł Jędreć.

Nie na to jo śpiwom cobyście słyseli. Ino na to śpiwom, niek sie świat weseli.

Poduchuj wiaterku, poduchuj, zimowy, wyganiaj ludziskom głupie myśli z głowy.

Kiedyk sie spowiadał, tak mi ksiądz powiadał – nie chodź ku dziwcinie, bo cie weźmie diabeł.

U mojego ojca syćko po francusku, piesek na wolności, a jo na łańcusku.

Z góry, z góry, nie z wysoka, skoczył diabeł do potoka, do takiego głębokiego, co nie wyjdzie nigdy ś niego.

Kiedy pojedziemy do nieba na ośle, to nos święty Pieter po gorzółce pośle.

Idzie biyda za biysom, a jo biedzie zabiegom, biyda wpadła do dziury, jo podskoczył do góry.

ZAKOPANE, A PERENNIAL ATTRACTION

(continued from page 2)

Fortunately, several anecdotes in the book deal with organizations and institutions that were created in late 19th century that enhanced Zakopane's appeal. They were largely the result of initiatives and material support of Poland's elites who were flocking to the Tatra mountains not only for summer vacations but also, later in the winter season to enjoy skiing and other snow-related sports. Some of the elites even eventually chose to make Zakopane their permanent homes. As early as 1873 a group of scholars, scientists and mountain devotees in Kraków organized the Polish Tatra Society (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie) whose chief objective was to protect Podhale's natural environment as well as its social environment, the folk culture of its inhabitants, "the górale". In the end it concentrated on assuring "rational tourism" and economic well-being for the region. It was followed by the founding of the School of Woodcrafts (Szkoła Przemysłu Drzewnego) in 1876, an excellent art school, which enormously benefited the "góral" youth and the entire region. Dr. Tytus Chałubiński, a famous physician from Warsaw and members of the Polish Tatra Society are credited for its existence. The Tatra Museum (Muzeum Tatrzańskie) was created in 1888 again largely thanks to Dr. Chałubiński and his many friends in Warsaw who provided funds and the energy to make it a reality. It evolved into a major cultural institution that had a profound influence on the status of Zakopane. The health and medical facilities which were constructed in Zakopane or in nearby villages cannot be ignored. One of the first major sanatoriums for those suffering from pulmonary tuberculosis was built in 1898 by Dr. Kazimierz Dłuski. The famed doctor was the brother-in-law of Maria Skłodowska-Curie who together with Paderewski, Sienkiewicz, Modrzejewska and others made generous contributions to assure the success of this ambitious project. There can be no doubt that these various institutions did much to enrich Zakopane and Podhale. The fact that they are still in existence, growing, enriching, proves that they were never ephemeral but rather dynamic, enduring, serving Zakopane and Podhale very well.